

Hamza Saidi

EVELYN

Welkom bij intussen de zesde aflevering van onze podcast. Twee weken geleden kon je het verhaal horen van Jan de Cock over zijn engagement voor gevangenen en slachtoffers en over zijn werk in het ziekenhuis. En ook over dankbaarheid en vreugde, ondanks alles.

Vandaag hebben we Hamza Saidi bij ons, leerkracht, Islamitische godsdienst.

Dag Hamza, welkom in onze homestudio.

HAMZA

Dag Evelyn.

Ik heb al een beetje weggegeven in de introductie, maar jezelf voorstellen kan je nog altijd best zelf doen. Dus bij deze... Wie ben jij, vanwaar kom je en waar ben je zoal mee bezig?

HAMZA

Mijn naam is Saidi Hamza. Ik ben geboren en getogen in Sint-Niklaas.

Naast mijn job als leerkracht, Islamitische godsdienst, ben ik fiere papa van twee kindjes, een jongetje van zes en een dochter van negen. Die noemen ook heel veel van mijn tijd in beslag. Daarnaast ben ik ook graag bezig met IT, vooral.

Dat is een... Laat ik zeggen, geen microbe, maar een passie die ik heb meegepakt van op jonge leeftijd. En dat is altijd blijven groeien en verder ontwikkelen.

Voilà. Eerst even meer over mijn job. Waarom heb ik juist gekozen voor deze job?

Toen ze aan mij vroegen na mijn zesde middelbaar wat ik wilde worden, antwoordde ik luidop: kinesist.

Zonder discussie. Uiteindelijk, op het einde van mijn zesde middelbaar, gingen we met school op uitstap naar de SID-inbeurs in Gent. Daar ontmoette ik een van de docenten. Hij zei lachend tegen mij dat hij een Marokkaanse kinesist nog nooit had gezien. Dus voilà. Ik bleef een beetje op mijn honger zitten. Uiteindelijk heb ik, door wat pushen van een familielid van mij, ben ik gegaan voor hotelmanagement. Dus ik heb een jaar in Brugge gezeten, een jaar in Antwerpen. Maar uiteindelijk was het toch maar een keuze waar ik niet helemaal achter stond. En ik denk dat het de zomer was van 2006. Ik was toen bezig met een vakantiejob. En... ik was constant over islam aan het praten met een van mijn vrienden. Een goeie vriend van mij. We waren constant over islam praten. En over onze beleving, over

wat we hebben geleerd enzovoort. Hij zei tegen mij... Ik zit zelf in de hogeschoolopleiding in Brussel als leerkracht islam en wiskunde. Ik denk echt dat dit iets voor jou is. Maar ik zeg leerkracht worden, de hele dag voor de klas staan en gezaag horen van jongeren...

Nu, vaak zeggen ze dat als je voor een keuze staat en je weet niet goed wat je moet doen, dan moet je een stap terugnemen. Dus, mijn moeder had wat spaargeld voor mij opzijgezet, zo'n kinderspaarrekening van vroeger. En ik ben met dat geld voor een maand en tien dagen naar Mekka gegaan. Midden in de maand Ramadan. Dat was het ideale moment om te reflecteren, om stil te staan bij wat ik ga doen met mijn leven. En uiteindelijk ben ik teruggekomen en drie dagen later ben ik begonnen met de hogeschoolopleiding. Dat is het pad dat ik heb bewandeld tot de dag van vandaag.

En ik heb mij dat geen seconde betreurd. Ik dacht in het begin dat je wat islam zou geven, maar het is meer dan dat. Als je je job serieus neemt, ben je als leerkracht islam binnen een school een aanspreekpunt, een brugfiguur, een vertrouwenspersoon. Je bent meer dan gewoon iemand die een vak heeft zoals wiskunde of chemie. Met alle respect voor die vakken, maar je bent echt wel het aanspreekpunt binnen de school voor andere leringen uiteindelijk. Dus voilà.

Dat was wie ik ben in een notendop.

EVELYN

Oké. Je hebt eigenlijk al een heel stuk van je verhaal gebracht. Maar ik dacht dat we nog iets dieper zouden kunnen ingaan op wat je zei, dat je jezelf een brugfiguur noemt. Is dat een bewuste keuze van jou om naast dat lesgeven ook echt die rol te gaan opnemen van brugfiguur?

HAMZA

Ik denk... Enerzijds is het een beetje van... Ik ga niet zeggen gedwongen worden, omdat mijn voorhangers, die ook islam gaven, de oudere generatie, kozen er heel bewust voor om zich heel afzijdig te houden. Ik wil ook tonen dat dit niet is hoe een moslim moet zijn. Je moet met twee voeten in de maatschappij staan. Maar anderzijds ook... De noden van de huidige jongeren zijn enorm groot. Jongeren zitten met een identiteitscrisis. Ze komen van een vreemde origine. Ze hebben een andere geloofsovertuiging. Binnen de school ben jij een herkenningspunt.

Maar anderzijds ook merk ik dat qua opvoeding, qua thuissituatie, dat het met de jaren alleen maar schrijnender wordt. CLB's zijn overbevraagd.

Dus eigenlijk is het een rol die ik op mezelf heb genomen, wat ik graag doe, wat ik soms te veel doe. Maar uiteindelijk krijg je er geen veel voldoening uit. Enorm veel. Ik zei vroeger altijd dat we de derde ouder zijn, maar in de loop van die elf jaar ben je geëvolueerd naar de tweede of eerste ouder. Dat je dé persoon bent met wie ze terecht kunnen. Terwijl de thuissituatie dat soms niet toelaat.

En los daarvan... ik zeg het, buiten de schoolmuren, naar de ouders toe, zelfs naar de politie toe, naar alle soorten instellingen. Je bent altijd een soort van aanspreekpunt die een brug kan bouwen tussen de situatie van leerlingen. Want het is altijd een probleem als je zelf een

bepaalde achtergrond hebt, dan begrijp je de leerlingen beter dan een leerlingenbegeleider die luistert naar een verhaaltje. Dat werkt niet altijd.

EVELYN

Je noemde net al het verschil tussen de vroegere leerkrachten Islamitische godsdienst en jij. Hoe zit dat met generatieverschillen? Ik vermoed dat dat er ook mee te maken heeft.

HAMZA

Ja. De islam als religie is dit jaar vijftig jaar erkend in België. En in 1978 begon de eerste generatie leerkrachten een les te geven. Op dat moment was dat zelfs in hun eigen taal. Dus als je de pech had als Marokkaan om bij de Turkse leerkracht te zitten, dan was het maar zo en had je een heel jaar lang les in het Turks. Maar dat was uiteindelijk meer bezigheidstherapie.

En dat vertaalt zich ook nog altijd in de protesten die komen vanuit de politiek om het vak levensbeschouwing af te schaffen. Dat het toch maar praten is over koetjes en kalfjes. Ikzelf heb nooit islamitische godsdienst gehad op school.

Wat eigenlijk een zegen is, omdat ik het foute model ook niet heb gezien. Mijn jongste broer wel en die vertelde tegen mij dat ze elke week hetzelfde onderwerp in de agenda moesten schrijven. Uiteindelijk was het gewoon, we brengen wat koffiekoeken mee, we zetten wat muntthee en we gaan er iets gezellig van maken.

Het enige dat de leerkracht goed kon, dat was in het atheneum in Sint-Niklaas, was hun naam schrijven in kalligrafie. Dat was van 'wauw, ik heb toch iets kunnen...' Dus de leerlingen kwamen daarmee thuis en de ouders zijn fier.

Maar uiteindelijk, als we gaan kijken naar wat je echt meegeeft van leerstof... De eerste pogingen zijn ongeveer gedaan zes à zeven jaar geleden. Toen zijn er boeken uitgebracht geweest. Die heetten Noorboeken. Die zijn ook op Pano geweest, de fameuze Pano-rapportage, boeken die sterk waren geïnspireerd op het Turkse model. Die zijn ook daar gedrukt geweest. Het leerplan kwam ook vanuit Turkije. En die boeken, dat was ook alweer bezigheidstherapie.

Nu, als leerkracht moet je echt dicht staan bij je leerlingen en zien wat de noden zijn. Gewoon wat leerstof aframmelen, dat is uiteindelijk niet de bedoeling. En ook, we zijn afgestapt van het systeem van examen naar permanent evaluatie.

Dus uiteindelijk, je bent wat flexibel in je leerstof. Wat goed is, en dat is nog maar heel recent, is dat er een aantal vrienden van mij, hogeschooldocenten, boeken hebben uitgebracht, samen met Uitgeverij Van In, die echt wel op maat zijn van de noden van leerlingen. Het is anders om een les islam te geven in een islamitisch land dan hier in België.

En het probleem is ook vaak dat wij bepaalde thema's bewust uit de weg gaan, om die taboes dan te bespreken. Precies of een moslim geen depressie kan hebben. Of dat gevoelens voor andere jongens hebben, dat dat niet mogelijk is. Dus... Dat is juist...

Die vraagstukken, daar zitten de jongeren mee de dag van vandaag. En als jij die als aanspreekpunt niet aanhaalt in je lessen, waar gaan ze dat wel... gaan ze op social media

zoeken? Want 'ik heb geleerd op TikTok'. Dat hoor ik duizend keer per week. 'Ik heb dat gehaald van TikTok'. Ik zeg oké, dat is goed.

BEN

Hamza, je hebt een hele sprong gemaakt naar die beslissing om islamleraar te worden, terwijl je andere plannen had. Maar ik zou heel graag eens teruggaan, want je hebt zelf ook die ervaringen gehad als jongen in de klas. Je hebt geen islamitische godsdienst gehad, maar je zal ook een heleboel ervaringen hebben en toen ook met een heleboel vragen gezeten hebben. Kunnen we die stap even terugzetten? Van jij als jongeling in het secundair en misschien zelfs al vroeger. Maar vertel eens van jouw persoonlijke ervaringen en vraagtekens waar je allemaal tegenaan liep.

HAMZA

Het was de keuze van mijn ouders om mij in het college te steken. Het college was vroeger het referentiepunt van discipline, van orde, van strengheid, van een beetje elite. En dat je de tegenpolen had, zonder die bij een naam te noemen.

Nu, in de lagere school viel dat eigenlijk best nog mee. Er waren een paar leerlingen van Marokkaanse origine, waar ik mee bevriend was, maar vanaf het moment dat ik in het middelbaar zat en dat ik in het ASO zat, kwam ik op een bepaald moment op een punt dat ik de enige jongen was van Marokkaanse origine binnen mijn school zelfs. En er waren inderdaad...

Goh, hoe moet ik dat zeggen? Ik zal het anders zeggen. Ik heb 11 september meegemaakt als de enige Marokkaanse jongen binnen de school. Dat wil je niet meemaken. Want toen werd je opeens verweten van alles. Precies of ik zelf piloot was en dat ik zelf... En ik had toen niet de middelen of de tools om mij te verdedigen.

Je hebt heel veel complottheorieën enzovoort. Uiteindelijk, als jonge knaap van zestien jaar, midden in je puberteit, om je dan te verdedigen, ik vond dat een heel moeilijke...

En ik merkte dat dat alleen maar groter werd. Dus mijn welbevinden heeft echt een dieptepunt bereikt, waardoor ik een jaar heb moeten dubbelen, dat ik het echt niet meer zag zitten. Ik heb een jaar op internaat gezeten. Dat heeft dat zeker niet bevorderd. En uiteindelijk, in mijn vierde jaar, rond december, net voor de kerstvakantie, heb ik besloten om zelf weg te gaan. En dat kwam eigenlijk, nadat zelfs vanuit de directie, vanuit leerkrachten, georkestreerde pestinitiatieven worden gedaan tegen mij.

Om maar een voorbeeld te geven, tijdens de les LO werd er vanuit de directie gezegd 'verstop die rekenmachine in de turnzak van Hamza, dat we kunnen zeggen dat die gestolen is'. Ja. Ik zag direct dat het opgezet spel was. Dat dat zo vergaand was, dat is iets dat ik me vandaag niet zou kunnen voorstellen.

Maar als ik hoorde, binnen mijn vriendengroep, zelfs in andere scholen, was dat de normaalste gang van zaken. 'Je bent de leerling, je hebt niets te zeggen'. Het was echt wel het autoritaire vanuit de school en de directie. En echt bangmakerij zelfs.

En jij dan als jonge puber van vreemde origine, die nog bezig is met zichzelf te ontdekken, en die dan voor allemaal...

Het probleem is ook de ouderbetrokkenheid. Dat is een probleem dat we vandaag nog altijd hebben. En mijn moeder sprak wel goed de taal. Ze is ook naar België gekomen op jonge leeftijd. Maar de context begreep ze niet altijd. Dus dat was vaak een heel impulsieve reactie tegen de school.

Maar uiteindelijk, om even voort te spoelen, ik ben toen als zestienjarige in het vierde middelbaar toegekomen in het OLVP (*nvdr. Onze Lieve Vrouw Presentatie*). En dat was voor mij... wauw, ik zie een vriend van mij die ik van buiten de school ken. Ik zie hier meisjes, wat wij ook niet hadden op college. Dat was vooral een jongensschool. Maar door de directie, vanwege mijn grote populariteit, ben ik na twee, drie maanden gepromoveerd tot benedeleider. Dus uiteindelijk... Dat is ook niet direct een...

EVELYN

Het was niet veel beter.

HAMZA

Het was niet veel beter. Inderdaad niet. En ik heb uiteindelijk op een officieel excuus moeten wachten tot op het moment dat ik mijn diploma haalde. Dat ze zeiden 'ja sorry, ik meende dat niet'. Maar ik herinner me dat nog heel goed. Op het moment dat mijn papa moest opzoeken wat dat woord betekent, benedeleider, want hij kende dat woord niet, heb ik een heel weekend in mijn kamer gezeten.

Omwille van iets wat je niet hebt gedaan. Ik groeide wel op met dat gevoel van onrechtvaardigheid. Enorm. Dat is ook iets dat ik zelf door de jaren heen enorm hoog in het vaandel heb gedragen. Doe geen onrecht aan. Doe geen onrecht aan. Je kunt niet voorkomen dat mensen je onrecht aandoen. Dat is een beetje hoe de wereld in elkaar zit, denk ik. Maar doe zelf geen onrecht aan.

EVELYN

Wat wel mooi is, want je zou evengoed verbitterd kunnen worden of je gaan afzetten tegen...

HAMZA

Ik denk... Mijn houvast die ik toen vooral had, was kennis opdoen. Op een gegeven moment heb ik gewoon een klik gemaakt en begon ik gewoon te lezen als een freak.

Tot op het moment dat ik zelf een boek per dag las. Wat niet per se goed was, omdat de Nederlandstalige boeken... Er is een verschil tussen de Arabische lessen die we vroeger kregen in de moskee. Ik ga zeggen, dat was ook wel wat bezigheids therapie. Ja. Dat was vooral van... Ga ik dit weekend de slaag krijgen of niet? Want dat was een beetje de bezigheid van de leerkracht. Als je het een beetje het uithing, een pak rammel krijgen.

Dus we kregen wel basic Arabisch, maar de meesten hebben een tegenreactie gekregen, omdat het geen comfortabele omgeving was. De meesten hebben gewoon gezegd dat ze het van hun ouders moesten doen. Ze zijn er gewoon mee gestopt. Maar het Arabisch dat dan onbewust gelikt is aan de moskee, hebben de meesten gezegd dat ze er niet van moesten weten. Ik ben kennis beginnen opdoen in het Nederlands, maar het probleem is

dat alle, maar ook alle Nederlandstalige boeken die op dat moment bestonden, gesponsord waren door Saudi-Arabië. Dat was een heel enge salafistische interpretatie van de islam.

En eigenlijk zijn heel veel mensen bij dat idee gebleven. Door het ouder worden wordt dat een beetje afgeplat, om het zo maar te zeggen. Maar dit was zeker niet de juiste kennis. Absoluut niet. Maar het probleem was dat het mainstream was. Je moet weten dat er miljarden euro's of petrodollars worden ingepompt om die soort visie mainstream te maken in het Westen.

En het is pas op het moment dat ik naar de universiteit ging, de KU Leuven, dat ik de zaak helemaal anders begon te zien. Want zelfs op hogeschool krijg je een heel braaf binnenperspectief. Maar echt heel braaf. Dat is niet voldoende.

Toen ik op de universiteit zat, kreeg ik les van een Tunesische man die zelf les heeft gekregen bij de Dominicanen in Parijs. Ik ga niet zeggen een anti-islam-beweging, maar toch... Die wel een serieuze mening hebben. En die heeft eigenlijk al onze opgebouwde overtuigingen en ideeën van de voorbije jaren gelijkgemaakt met de grond.

Je hebt een binnenperspectief, maar je kunt de zaak ook op een andere manier bekijken. En dat heeft echt wel mijn blik verruimd, om te zeggen van 'ah ja, nu je het zegt, je hebt toch wel een beetje gelijk'. Dus zijn dat zaken die je bewust kiest? Nee. Ik ging naar de KU Leuven voor een beter diploma en een hoger loon. Dat was mijn eerste doel.

Maar dat je zoveel dingen ging leren... Mijn beste vak was inleiding tot het Jodendom. Terwijl ik ervoor dacht 'Jodendom, nee liever niet'.

Dus uiteindelijk, die opleiding en algemeen mijn kennis... Je blik wordt alleen maar ruimer en ruimer.

EVELYN

Is dat ook wat je zelf wil meegeven aan je kinderen? Een breder perspectief en een stukje kennis doorgeven?

HAMZA

Zeker. Bij ons hebben we standaard, als mijn kinderen thuiskomen, straks om vier uur, altijd even een moment. Hoe is de dag geweest? Wat is er vandaag allemaal gebeurd? Nu, ik laat vooral mijn kinderen het meeste zelf ontdekken.

Ik probeer daar niet een rol te spelen waarin ik het opleg, waarbij ze zelf met vragen gekomen. Je ziet, en dat is dan een voordeel, je hebt een jongetje en een meisje. Meisjes kunnen vaak aangedaan zijn door kleine zaken. Dan leg ik het verschil en belang uit van een EQ. Niet alleen een IQ, maar dat begrijpt ze wel.

Nu, ze zijn nu zes en negen. Het meeste weten ze al door gewoon het voorbeeld te geven. Als ik bid, gaan ze automatisch meebidden. Ze zeggen dan dat ze vandaag nog niet gebeden hebben. Ik ga niet de boeman zijn die gaat zeggen dat je moet. Het is juist het voorbeeld geven.

Er zijn bepaalde zaken die ik heel belangrijk vind, dat ze zelf ook mee oppikken. Maar nogmaals, door het voorbeeld te geven. Bijvoorbeeld, niet te liegen. Dat is iets... ja, je kan zeggen 'een leugentje om bestwil'. Maar ik leer hun ook altijd... oké, als je gelogen hebt, wat zijn de gevolgen daarvan?

Dus uiteindelijk, ik denk dat evolueert met hen mee. Maar we geven dat mee op een zachte manier. Het is altijd door het voorbeeld te geven.

Ik heb dan nog vooral mijn vrouw, mijn prachtige vrouw, die ook een rolmodel is binnen het huishouden. Niet dat ik een rolmodel ben, maar zij vooral. En het is vooral dat dat kinderen het nodig hebben.

BEN

Je hebt tijdens ons voorgesprek het gehad over die zeven jaar bij kinderen. Kun je dat eens herhalen? Dat vond ik een heel mooi idee.

HAMZA

Zeker. De neef van de profeet, Mohammed, heette Ali. Hij werd na de dood van de profeet ook een van de kaliefen. Een kalief is een leider van het Islamitische Rijk. Die stond vooral bekend om zijn wijsheid. Nu, hij heeft de opvoeding van een kind op een heel makkelijke manier uitgelegd.

Vandaag, als ouder, schaam je je soms om extern advies te vragen. Maar hij heeft dat heel simpel uitgelegd. Wil je dat je kind het goed heeft in het leven? Dat je een bepaalde band hebt met je kind? Volg dan dit advies.

De eerste zeven jaar is het belangrijk dat je met je kind speelt. Dat je vooral met je kind speelt (لأبائهم – 'la'ibuhum'). Je moet nog niet bezig zijn met regeltjes of zaken op te leggen. Nee. Laat dat kind het maar doen.

Je moet niet vergeten dat elk mens een natuurlijke aanleg heeft om te weten wat fout is en wat niet. Zelfs een dier, een poes bijvoorbeeld, als hij een stukje vlees steelt, gaat hij dat niet opeten. Hij gaat dat pakken en ermee weglopen. Je kind weet goed wat mag en wat niet mag. Laat dat kind maar zelf ontdekken. Het is vooral belangrijk dat je met je kind bezig bent.

Ik zeg altijd, ook als ik lesgeef... Nu ben ik je leerkracht, maar thuis ben ik Superman of ben ik Pocahontas of iemand anders. Dat merk ik ook wel.

Tijdens mijn universitaire opwerking ben ik gedurende die periode twee keer papa geworden. Een keer aan het begin en aan het einde van mijn opleiding. Ik merk al hoe dat heeft afgestraald op mijn dochter.

Ik zat vaak op mijn bureau te werken en ze had altijd een klein bureautje naast me en ze deed alsof dat ze aan het lezen was. Dus die eerste periode, gewoon met hen spelen. Dat is iets dat we in ons drukke dagelijks leven vergeten in te plannen.

Echt spelen met de kinderen, naar buiten gaan, gekke dingen doen.

En de tweede periode, van zeven tot veertien jaar, dat is de periode waarin je normaal gezien al een beetje leert wat kennis is, wat goed is, wat slecht is, hoe moet ik me gedragen enzovoort. Maar Ali heeft gezegd: niet 'leer hen', maar heeft gezegd, *leer hen het goede* (أدبهم – 'addibuhum')

In het Arabisch betekent dat ethiek of moraal. Hij heeft gezegd, van zeven tot veertien, leer hen goede zeden. Nogmaals, dat is weer een tweede fundament dat je bouwt.

Dat is eigenlijk zoals een toren. Dus als je die eerste zeven jaar niet met hen al spelend hebt doorgebracht, ga je die tweede level ook niet kunnen bouwen. En daarna, van veertien tot 21 jaar, dat zijn de moeilijke jaren, heeft Ali gezegd, 'sahibuhum' (صاحبهم) '*Wees hun vriend, wees hun metgezel*'. Als er iets is, jij bent er voor hen. Maar nogmaals, dat moet je die twee voorgaande stadia ook hebben meegemaakt.

En nu merk ik vaak bij jongeren, ze doen heel vaak dingen geniepig en de laatste die het mag weten, zijn de ouders. Terwijl, je ziet, dat is een omgekeerde wereld eigenlijk. Doordat er onvoldoende is geïnvesteerd in de eerste twee fases.

Ja, wees hun metgezel, wees hun vriend. Niets opdringen, niets opleggen, maar als ze je nodig hebben, ben jij er voor hen.

Ik heb ook die relatie gehad met mijn ouders. Ik zeg het nog altijd, als iemand mij vraagt wie mijn beste vriend is, dan zeg ik mijn papa. En wie mijn beste vriendin is, mama.

Ik maak geen enkele keuze in mijn leven, alvorens ik met mijn mama overleg. En ook al heeft die niet de technische kennis van zaken die ik soms wil bereiken in mijn leven, maar soms zegt die van... Ja, maar dat past niet bij je. Je hebt een ander karakter.

En vandaar ook de... Dat is misschien de wijsheid erachter, dat ik op 21 jaar naar Mekka ben gegaan. Dan kom ik terug in een andere fase. En dat duurt tot veertig jaar. Ik denk dat vrouwen sneller volwassen worden dan mannen. Wij krijgen uitstel tot veertig jaar tijd.

BEN

Gelukkig.

Je had het er daarnet even over, die openheid. Die open blik die je hebt geleerd. Als je nu...

We leven in een maatschappij met heel veel levensbeschouwingen. Hoe zie jij die openheid, vanuit jouw achtergrond, naar al die anderen in de maatschappij? Hoe stel jij je voor dat dat zou functioneren?

HAMZA

Als het goed is, wil ik de link maken met een van de liedjes die ik heb gekozen.

EVELYN

Dat mag zeker.

HAMZA

Een liedje heet 'Kun Anta'. Dat betekent letterlijk 'wees jezelf'. Van Homood AlKhudher.

Ik denk dat hij een Egyptische man is. En dat draait om het omarmen van wie je werkelijk bent. Vandaag missen heel veel mensen hun eigen identiteit. Ze trachten vaak iemand anders na te bootsen.

Nu, als je ten eerste al weet wie je bent, en dat is vaak iets wat heel moeilijk is. We trachten met iedereen overeen te komen, van alles te doen, maar als ik aan iemand vraag wat definieert je, wie ben je?

Zelfs mensen die al op leeftijd zijn, kunnen niet antwoorden. Vaak beginnen we door te zeggen 'ik ben die job'. Je hebt mij beschreven als leerkracht-Islam, omdat dat mijn job is. Maar definieert die job mij ook? In mijn geval misschien wel, ja. Maar moest ik zeggen dat ik IT-er ben, is dat dan wie Hamza is?

Dus dat is belangrijk. Wie ben ik? Wat definieert mij als persoon?

Nu... Ik ga terug naar het vers dat ik al aangehaald heb. In de Koran staat, in hoofdstuk 49, vers 13, *O mensheid*, en in bepaalde contexten praat God tegen 'o gelovigen', maar in andere verzen praat God tegen de mens in het algemeen. *Wij hebben jullie*, en die wij, dat is niet dat God meervoud is, maar dat is een wij van macht. Zoals de koning zegt, 'wij koning der Belgen'.

Dus: *wij hebben jullie uit een man en een vrouw geschapen en wij hebben jullie tot de volkeren en stammen gemaakt, opdat jullie elkaar zouden leren kennen*. Dat is uiteindelijk de essentie. Wij focussen te veel op de verschillen, maar ik denk ook dat er te weinig oprechte initiatieven zijn om elkaar te leren kennen.

Vaak is de maatschappij gebouwd op vooroordelen. En dat is omdat er ook geen oprechte toenaderingen worden gedaan naar de ander.

Losstaand van wat je geloofsovertuiging is...

Ik had gisteravond een vergadering met een aantal collega's. Dit jaar starten wij in de derde graad met ILD. ILD betekent interlevensbeschouwelijke dialoog. Dat betekent dat de helft van mijn lessen door dat project gaan worden ingevuld.

Ik vind dat een heel mooi initiatief. Dat is vanuit de overheid opgelegd om ons vak toch te behouden. Maar uiteindelijk vind ik het mooi dat het al begint op de school zelf.

Het is soms moeilijk voor een persoon die is opgegroeid in een bepaalde context en een bepaalde visie heeft, om even die bril af te zetten en te zeggen 'ik ga nu eens oprecht luisteren en echt eens interesse tonen in wat die ander te vertellen heeft'.

Bijvoorbeeld: op onze school, doen we jaarlijks een iftar. Het is in de maand Ramadan. Dat wordt vaak gebruikt door politici, maar we hebben dat effectief gedaan om elkaar te leren kennen. En dat is altijd zo'n mooi moment. Dat is even een moment van bezinning, van samenzitten, van samen een maaltijd te delen. Ik geef bij zo'n iftar altijd een korte lezing. Om te zeggen van oké, wat is nu de essentie?

Mensen zeggen vaak tijdens de maand ramadan 'ocharme die moslims, zie zullen weeral hongerlijden zeker?' Er zijn zelfs t-shirts tegenwoordig waarop staat 'ook geen water'. Omdat onze niet-islamitische collega's elke keer die vraag opnieuw stellen.

Dus uiteindelijk, ik denk... Er moeten meer safe spaces worden gecreëerd waarbij mensen in alle veiligheid en sereniteit elkaar kunnen ontmoeten. Dat gebeurt te weinig vandaag. Want als dat niet binnen schoolcontext is... Het moet nu toevallig zijn dat je iemand ontmoet op je werk met een vreemde origine, maar vaak zie je dat je een heel ander beeld hebt dan hoe die persoon effectief is.

Maar daar blijft het meestal bij. En dat is het probleem. Het is altijd een eerste stap van elke kant uit, maar dat blijft meestal bij.

Maar uiteindelijk moet je wel benadrukken wij zijn mensen op de eerste plaats. Ik zeg dat ook tegen mijn collega's. Als ze tegen mij zeggen dat ze een vraag hebben over de islam, dan praat ik ook graag over wat ik gisteren heb gegeten of waar ik graag naar op reis ga.

Dat is het probleem dat we elkaar vaak rap in kotjes steken. Maar ook, ik denk dat dat een bepaalde maturiteit nodig heeft om ermee te kunnen omgaan. Bij jongeren vandaag zie je dat het wij-zij nog enorm leeft.

Dat wordt vaak versterkt door social media. Het is vaak 'zij zijn slecht' enzovoort... Maar zo raak je niet verder uiteindelijk.

BEN

Je hebt al één lied aangehaald. Je hebt ook een tweede?

HAMZA

Het tweede is van een Iraanse zanger. Hij is meer dan een zanger. Hij is een multitalent.

Hij is vooral opgekomen in een tijd waarin het salafisme nog heel mainstream was. Het was eigenlijk van... Dat is slecht enzovoort.

En dat is een vraag die ik bij mijn leerlingen heel vaak hoor. Mogen we als moslim wel naar muziek luisteren? Ja.

En dan zeg ik, wat zegt je hart? Als je luistert naar muziek over geld en over veel vriendinnetjes enzovoort, dan is dat inderdaad minder ideaal voor een moslim, dan muziek die je rust geeft of die je laat reflecteren. Dat zijn soorten muziek. Dat wil ik niet allemaal over één kamp scheren.

Dus deze man was heel populair. Uiteindelijk is hij verhuisd naar Londen, denk ik, omdat hij te veel druk had. Toen vooral omdat er een andere visie was.

Terwijl als we nog maar een paar honderd jaar teruggaan. Veel filosofen en geleerden hechten enorm veel waarde aan poëzie, aan muziek. Tot eigenlijk... Het is nog maar de laatste 150 jaar dat er zo'n hele klik is gebeurd.

Het tweede liedje van Sami Yusuf heet 'Hasbi Rabbi'. Dat betekent eigenlijk

‘God is genoeg voor mij’. En dat is... Het gevoel van rust dat je hebt, van vertrouwen op... God heeft een plan voor mij. Soms begrijp je dat plan niet. Soms is het ook goed om dat plan niet te begrijpen. Soms zit je inderdaad in een put en dan vraag je je af waar die ladder blijft. Maar dat laat me ook nadenken aan het vers in de Koran. Waarbij God terug zegt van de wij-vorm.

En wij zullen jullie zeker beproeven met iets. En die iets betekent... We gaan nooit van vandaag op morgen een berg op je hoofd laten vallen. God gaat je beproeven in de mate waarop jij dat kan. Met jouw karakter, jouw persoonlijkheid. Met iets van angst, honger, verlies van rijkdommen, dus armoede, ... Levens. Je ziet mensen rondom je sterven. Je ziet mensen die kanker hebben. En je vraagt je af of het allemaal rechtvaardig is.

Maar God zegt daarbij... *Maar verkondig het goede nieuws aan geduldigen.* Dus... dat is een beetje wat een gelovig persoon in zijn leven ervaart. Maar ik ga zeggen... dat is niet altijd even gemakkelijk. Soms is het inderdaad op zo'n dieptepunt moeilijk om God te vinden. Omdat je vaak niet direct de klik maakt van... ‘Wat ik nu meemaak, is goed voor mij’.

BEN

Eigenlijk, je hebt nu de inleiding gegeven op mijn volgende vraag. Als je zegt... Er zijn gebeurtenissen, ervaringen waarvan je op dat moment of misschien achteraf zegt 'hier is meer aan de hand dan zomaar toeval'. Kan je hier zelf, uit je eigen leven, een voorbeeld van aanhalen?

HAMZA

Ja. Ik heb verteld dat ik het beestje spaargeld dat mijn moeder voor mij had gespaard, heb opgedaan in Mekka. De avond voor ik vertrok, heb ik al mijn vrienden uitgenodigd. Dat is ook weer een relatief woord, vriendschap. Wat betekent vriendschap eigenlijk?

Dus we hebben een etentje gehad bij mij thuis. Iedereen begon te zeggen, ‘breng dat eens voor mij mee, kun je dat voor mij meebrengen, ...’? Om het lang verhaal kort te maken, hetgeen dat ik heb uitgegeven aan cadeautjes, of beter gezegd boodschappenlijst, kostte evenveel als mijn reis zelf. Ik weet dat nog heel goed. Mijn valies woog toen 56 kilo.

In één koffer, he. Dat was uiteindelijk een koffer die we moesten forceren, die in het midden was gebarsten.

Dus ik kwam terug... En ik denk dat ik mijn studies ben begonnen met een paar honderd euro in mijn zak. Maar uiteindelijk is dat geld redelijk rap opgebraakt. Want ja, ik ga niet elke dag koken. Je eet vaak buiten als student. Op een dag ga ik geld afhalen en zag ik op mijn rekening 2,56 euro staan. Wat ga je doen met 2,56 euro? Wat ga je ermee doen? Dat is geen half broodje tegenwoordig. Maar uiteindelijk... Ik ben met dat beetje geld naar de Aldi gegaan. Dat was het enige wat nog binnen wandelafstand was van wat ik nog kon doen eigenlijk. En ik heb toen spaghetti gekocht en tomatensaus. Dat was net binnen mijn budget. En daar hebben zoveel mensen van gegeten. Ik voelde me een beetje Jezus met het brood en de wijn op dat moment.

Uiteindelijk... toen ik student was, werkte ik hier in het Shoppingcenter in Sint-Niklaas, bij de pizzeria. Ik ben toen gaan solliciteren. En die baas heeft mij toevallig de volgende dag gebeld. Ik noem het niet toevallig. Dat heeft allemaal te maken met een goddelijk plan. Nu,

niet alleen had ik toen een deftig loon, want opeens ging ik van nul naar een mooie 2000 euro per maand als student. Wat voor mij heel veel was. Maar ook kwam ik elke avond aan op kot met koffiekoeken, pizza's, smossen, noem maar op. Waarvan niet alleen mijn vrienden aten, maar iedereen op kot.

Dus ik bracht ook broodjes mee die niet halal waren, maar die werden allemaal opgegeten. Er bleef niets over. Dit is een voorbeeld waarvan ik zeg... er zit iets achter.

Nu, vaak in tijden van nood, in tijden van problemen, gaan mensen juist een niet-goddelijke weg bewandelen om uit hun eigen probleem te geraken. Met het idee dat het zo ook wel zal lukken.

Ik heb leerlingen in mijn klas, 16 jaar, en ze zeggen tegen mij 'je moet mij niets vertellen, want ik verdien vier keer wat jij verdient'. Maar ja, dat is een niet-goddelijke weg bewandelen. Maar God zegt heel duidelijk in de Koran, en degenen... En dat is wel al een vertaling en interpretatie. **تقوى** (taqwa) in het Arabisch wordt vertaald als godsvrees, maar dat is niet juist. Het is godsbewustzijn. God zegt dat *degene die zich bewust is van God, God hem een uitweg zal geven en hem voorzien vanuit een hoek die hij niet heeft verwacht*. Dus, vertrouw maar.

En die hoek die ik niet heb verwacht, ik had nooit verwacht dat ik die job zou hebben. En uiteindelijk... Ik ben daar op zes maanden tijd doorgestroomd naar assistent-manager, wat voor mij opeens wauw was, want op 21 jaar was ik verantwoordelijk voor vier restaurants. Ik vond dat luxe. Maar ik heb wel mijn studies verwaarloosd op dat vlak, dat wel. Ik kon niet alles hebben.

EVELYN

Dat was dan het nadeel.

HAMZA

Zeker, een klein nadeel.

Dat was mijn bijnaam trouwens, 'de barmhartige Marokkaan'.

EVELYN

Fantastisch. Mooi.

BEN

We schieten er al aardig op in ons gesprek. En we leggen iedereen een bepaalde stelling voor. Nu, er is al heel veel over gesproken, maar het is misschien goed om het nog even samen te vatten. Het is van een boek van een Canadese schrijver, schrijfster, Greta Vosper. En zij heeft een boek geschreven, met de titel *Met of zonder God? Het is belangrijker hoe je leeft dan waarin je gelooft.* Geloven wel in de betekenis van een religieuze geloofsovertuiging. Als je die titel zou zien, wat zou jouw reactie daarop zijn?

HAMZA

Uiteindelijk, ik denk voor mij, geloven is een soort van kompas. Een soort van kompas in je dagelijks leven. Dus je kan gelovig zijn, maar niet praktiseren. Of je kunt wel zien dat je daden in overeenstemming zijn met wat je gelooft. En zoals ik zeg, iedereen staat in zijn

leven op een bepaald moment wel voor die niet-goddelijke weg. Maar voor mij, mijn daden, mijn keuzes in het leven, moeten altijd overeenkomen met hetgeen wat ik geloof.

Nu, geloven... Als je zegt, als moslim, hoe beleef je dat in de praktijk? Mijn daden moeten overeenkomen met wat ik geloof. Wat betekent dat voor je als moslim? Ik zeg dat heel gemakkelijk. De Koran bestaat voor een kwart uit ethiek. Een kwart uit ethiek. Dus daar ligt de focus al. Het doel van het gebed is om je weg te houden van slechte zaken. Om je gedrag te verbeteren. Het doel van het vasten is niet alleen vasten met je maag, het is ook vasten met je mond, met je ogen, met je oren. Dus uiteindelijk heb je een bepaalde basis, maar dat moet in overeenstemming zijn met elkaar.

En dat is iets dat ik heel vaak mis bij jongeren, maar zelfs ook bij ouderen. Dat hun daden, hun gedrag, niet in overeenstemming zijn met wat ze geloven.

Nu, het is daarom dat ik altijd praat over dat godsbewust zijn. Hetgeen dat je doet, de reacties die je geeft, de manier waarop je met mensen omgaat. Doe je dat godsbewust, ja of nee? Dus de vraag is, met of zonder God? Uiteraard met God, maar in overeenstemming met je daden.

Ja... en niet gewoon, de zaken zien als twee aparte boekjes. En dat is een probleem. Ik zeg dat altijd tegen mijn leerlingen. Jullie zijn ambassadeurs van jullie religie. Hetgeen dat jullie doen, heeft impact op hoe de mensen naar jullie kijken.

Ze hebben daar in het zesde jaar een OC over. Een onderzoekscompetentie, een soort van mini-thesis waarbij ze de actualiteit moeten onderzoeken en tonen hoe jongeren het uithangen en dan het contrast tonen met wat we eigenlijk moeten doen. Dat is mooi om die klik te maken, of dat verband te bekijken.

EVELYN

Ja. Mooi. Een beetje introspectie.

HAMZA

Zeker, zeker.

EVELYN

Hamza, er is nog een vraag die wij aan al onze gasten stellen. En dat is of zij een bepaald boek hebben dat hen inspireert of bepalend is voor hun levensbeschouwing. We hebben je al horen citeren uit de Koran, maar je hebt ook nog een ander boek meegebracht. Vertel eens.

HAMZA

Ik moet wel zeggen, ik heb een heel grote bibliotheek. Op het moment dat ik begon te bladeren... Ik heb de ene bladwijzer achter de andere er liggen uithalen. Ik vond het een moeilijke keuze. Waarom ik dit boek heb gekozen...

Dit boek is van Ghalib Benhaddou. Dat is eigenlijk een beetje in België het referentiepunt als je een vraag hebt voor een moderne imam, om het zo maar te zeggen. Wel een beetje een controversieel figuur, omdat hij ook politiek gemengd is en vaak handelt uit eigen belang.

Maar los daarvan. Ik ken Ghalib al heel lang. Dat was ook iemand die bij ons op kot kwam en mee zot deed. Dus voor mij blijft hij nog altijd de Ghalib van vroeger.

Nu, één ding wel. Wij dachten vroeger allemaal op dezelfde manier. Ik heb dat gezegd. Bij ons waren Saoedische invloeden de standaard. Hij is zich opnieuw beginnen verdiepen in filosofen en verlichting enzovoort en heeft daardoor een meer genuanceerd beeld ontwikkeld. Zijn boek heet *'Is dit nu de islam? Hoe ik als moslim voor nieuwe tijden ga: rationeel, Europees en verzoenend'*.

Oké. Persoonlijk, die titel klinkt heel mooi. Ik ben zelf geen fan van 'de Europese islam' of 'de Belgische islam'. Maar het is meer van 'hoe moet ik dat juist begrijpen' en 'hoe moet ik dat praktiseren' waar ik leef. Maar de regels zijn juist voor interpretatie vatbaar en juist flexibel. Maar als ik praat over Europese islam, dat is precies vanuit de politiek gedelegeerd.

De titel is 'Op zoek naar spreekbuizen'.

Het Westen heeft in zijn geschiedenis al verregaande discussies achter de rug over de rol van de Kerk en over het christendom. Dat maakt de moslimwereld nu ook ten dele mee. En soms kan ik van Europa begrijpen dat er een wantrouwen is tegenover de islam en de moslims door het bedroevende niveau van debatteren, dat polarisatie voedt. Zijn we dan nog niet verder dan 19e-eeuwse dichter François-René de Chateaubriand? Hij keek vanuit zijn diepchristelijke geloof neer op het Oosten. Toen hij voor de eerste maal een reis naar Egypte maakte, liet hij zich ontvallen: "Dit is niet het Oosten dat ik ken". Toch was hij er nooit eerder geweest. Zijn beeld van het Oosten was alleen aan zijn fantasie ontsproten en hij gebruikte die fantasie om de werkelijkheid te meten.

We zijn vandaag in hetzelfde bedje ziek. Onze stereotyperingen en vooroordelen nemen we als maatstaf voor de werkelijkheid. En dan zijn we verbaasd dat iemand van een andere cultuur of een ander geloof die we door toeval persoonlijk leren kennen, anders is dan we ons hadden voorgesteld.

Er wordt vaak over de islam en de moslims gediscussieerd zonder de moslims. De mensen zijn met andere woorden een object, terwijl echte resultaten enkel kunnen bereikt worden wanneer men de moslims als volwaardig subject beschouwt.

Het is een moeilijke oefening, omdat er ook heel wat wantrouwen bestaat tussen de moslimgemeenschappen onderling. De moslimwereld bestaat uit heel veel verschillende bewegingen, die elk vanuit hun eigen visie en hun eigen geschiedenis overtuigd zijn van hun gelijk en dat maakt het heel moeilijk om orde op zaken te krijgen. Want welke figuren zijn representatief? Wie kan er worden opgevoerd in de media als stem van de moslimgemeenschap?

Moeten extremisten dan aan het woord komen? De haatpredikers, als die al bereid zouden zijn open en bloot te getuigen voor de camera's? Ook niet.

Wel mensen die naar evenwichten zoeken, die het vertrouwen hebben van de moslimgemeenschap en hun stem kunnen vertolken, maar ook aansluiting vinden bij de

Belgische of Vlaamse opinie. Niet iedereen moet het eens zijn met hun ideeën, maar in de nasleep daarvan kan er wel een debat komen.

Het vraagt ontzettend veel werk om een andere visie op de islam die wel past in Europa te laten doorsijpelen in alle geledingen van onze samenleving. Dat moet gebeuren via de moskeeën, via de imams, via de scholen, via de vertaling van belangrijke werken uit het Arabisch, zodat de hele samenleving op die problematiek kan werken.

Deze tekst een beetje over het tekort aan spreekbuizen en ook over het, zoals ik zeg, de islam en moslim zien als een object en niet als een subject. Ik merk heel vaak als personen toch de zevende dag halen, dat ze goed weten wie ze uitkiezen. Dat ze er juist iemand zetten die minder mondig is tegenover iemand die heel mondig is.

EVELYN

Er is duidelijk nog werk, maar je bent hier zelf ook heel gedreven in, denk ik, vanuit jouw werk.

HAMZA

Zeker, zeker.

EVELYN

Ik vond het alleszins een heel fijn en verhelderend gesprek. Ik denk dat het voor onze luisteraars ook zeker interessant zal geweest zijn. Reacties zijn sowieso ook welkom via onze website en via onze sociale media.

Dank je wel, Hamza, voor je tijd en alle inspiratie.

HAMZA

Graag gedaan.